

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ДЕМОКРАТИЧНИЙ ПОСТУП УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В НОВІТНЮ ДОБУ

Серед усіх відомих суспільних сфер релігійна відноситься до розряду найбільш консервативних. Тим не менше і вона зазнає повільних змін. В історії людства мав місце період, коли саме *релігія виступала універсальною потугою поступу цивілізації, будучи одночасно світоглядом, ідеологією, засновком звичаєвого права, соціальних і моральних норм, мистецької діяльності тощо.*

Цю тривалу історичну епоху не оминув у своєму розвитку й Український народ. У XVIII, XIX і впродовж чи не усього XX століття послідовники теорії секуляризації під впливом ідей доби Відродження, Просвітництва, наукових зрушень у Новий та Новітні часи пророкували, якщо не занепад релігії, то принаймні витіснення її у приватну сферу. Їхні міркування частково підтвердилися штучними суспільно-політичними експериментами із побудови “світлого комуністичного майбутнього”, в яких релігійному чинникові не віднайшлося належного місця у системі соціальних координат. Проте релігія не зникла. У комуністичних державах у своєму організаційному вимірі вона змушена була тимчасово відійти у підпілля, не полишаючи водночас людської душі. Як з’ясувалося, зовсім ненадовго. Уже наприкінці XX століття, в контексті розпаду соціалістичної системи, світ охопила чергова хвиля релігійного пробудження.

Повернення конфесійного чинника у публічну царину з необхідністю перетворює його на один з дієвих інструментів глобальної політики і національного розвитку. У релігійних категоріях осмислюється боротьба ісламського світу проти Заходу, очільники різних держав апелюють до релігійних символів як ядра національної тотожності, питання про включення/невключення до Преамбули Європейської Конституції згадки про християнські корені Європи викликає бурхливі дебати серед еліт різних країн.

В Україні *релігійний ренесанс віднаходить своє вираження в інтенсивному розвитку конфесійної мережі, відчутному розширенні віросповідного спектру, зростанні суспільного авторитету релігійних організацій, активізації державно-церковного діалогу, спроб сакралізації дій влади тощо.*

Враховуючи викладене вище, спробуємо з’ясувати, наскільки релігія спроможна впливати на суспільний розвиток, в яких сферах українського суспільства прояви релігійного чинника більш помітні, а в яких менш.

Доброчинність – це той напрямок соціальної роботи, де конфесії заявляють про себе, мабуть, найочевидніше.

Панування комуністичних режимів суттєво девальвувало харитативну місію релігійних організацій, оскільки останні фактично опинилися за межами одержавленого суспільного простору.

Здобуття Україною незалежності започаткувало нову віху в історії благодійного служіння конфесій. Церкви та релігійні організації отримали можливість стати не уявними, не декларованими, а реальними акторами суспільного життя. Їхні успіхи і досягнення на ниві виконання власних фундаментальних завдань сьогодні – очевидний та беззаперечний факт.

За неповні двадцять років суверенітету Української Держави *доброчинна діяльність діючих на її теренах конфесій набула вираженого багатовекторного спрямування*. Релігійні організації насамперед причетні до розв'язання проблем соціально незахищених верств населення: облаштовують пункти безкоштовного харчування нужденних; забезпечують медичне забезпечення та лікування малозабезпечених; організовують літній відпочинок дітей з бідних сімей, дітей-сиріт та дітей-інвалідів; допомагають школам, будинкам-інтернатам, медичним закладам; створюють при храмах і монастирях дитячі будинки, школи-сиротинці, соціально-реабілітаційні центри для нарко- та алкоголезалежних осіб, хворих на СНІД; займаються духовною опікою громадян, котрі перебувають у виправних закладах тощо.

В рамках здійснюваної конфесіями благодійної роботи наявні цікаві та змістовні проекти і програми. Наприклад, Українська Уніонна конференція Церкви адвентистів сьомого дня ще у середині 90-х років м. ст. ініціювала створення Адвентистської медичної асоціації України (фондація продовжує діяти по сьогоднішній день, в її рядах понад 700 фахівців вищої і середньої кваліфікації, котрі надають медичну допомогу нужденним в різних регіонах країни). За сприяння Української Лютеранської Церкви понад 17 років функціонує “Медична клініка на колесах”. Громади Армії Спасіння реалізують такі програми, як “Ліга Милосердя” (започаткована для обслуговування самотніх хворих людей, прикутих до ліжка), “Відкриті двері” (передбачає різноманітну допомогу будинкам для осіб похилого віку), “Інтенсивна корекція” (спрямована на кореляцію інтелектуального розвитку неповнолітніх у притулках та дитячих будинках). У багатьох населених пунктах Закарпатського регіону осередками Римсько-Католицької Церкви засновано мережу безкоштовних аптек.

Особливі зусилля докладають Церкви і деномінації на ниві боротьби з ВІЛ/СНІДом. Координацію їхньої діяльності фактично здійснює Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. Саме ВРЦРО виступила засновником міжконфесійного діалогу у сфері подолання епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні шляхом прийняття та впровадження “Концепції участі Церков та релігійних організацій України (ВРЦРО) у протидії епідемії ВІЛ/СНІДу” та “Стратегії участі Церков та релігійних організацій України (ВРЦРО) у протидії епідемії ВІЛ/снїду”, що є унікальним досвідом.

Конфесії апробують нові форми харитативного служіння. Так, з 1 вересня 2008 року в Україні офіційно розпочав діяти недержавний церковний пенсійний фонд “Покрова”, заснований тодішнім главою УГКЦ Л. Гузаром. Структура покликана забезпечити гідну пенсію та гарантувати достойну старість не тільки священнослужителям і мирянам греко-католицької церкви, але й усім бажаючим громадянам України.

Сучасним різновидом церковної благодійності постає цілеспрямована робота з жінками. По-перше, це проведення безкоштовного тестування вагітності та консультування вагітних жінок. По-друге, проводяться презентації щодо внутрішньоутробного розвитку дитини, статевого виховання підлітків. Пропонується індивідуальне консультування для жінок, які страждають від пост-абортного синдрому (ПАС). Приділяється значна увага і природному методу планування родини. У цьому напрямку активно працює Мальтійська служба допомоги при УГКЦ.

Благодійна складова у діяльності конфесій – це не тільки формальне відстоювання свого права на повноцінне існування, домагання рівності з іншими суб'єктами громадянського простору. Це також потужний канал соціалізації особистості. Працюючи з обездоленими, нарко- чи алкоголезалежними особами, важкохворими, засудженими тощо, релігійні організації будують з ними діалог на основі системи цінностей, відмінної від домінуючої у сучасному суспільстві, знайомлять з основоположними духовними засадами людської цивілізації, навчають вимірювати власне життя категоріями справедливості, любові, честі, співчуття, поваги. Як наголошується в “Декларації про сприяння діалогу і взаєморозумінню між релігіями і цивілізаціями”, “релігія – це рушійна сила, сила, котра все наповнює сенсом, забезпечує моральні принципи та позитивну спрямованість”²⁴². На цій основі закладається підґрунтя для толерантизації відносин у площині “людина – людина”, “людина – спільнота”. Це і є “людський вимір” харитативного служіння конфесій.

Суспільно значуща діяльність Церков і деномінацій розгортається у непростих умовах. Релігійні організації в Україні до цього часу не отримали офіційного дозволу опікуватися інтернатами, дитячими будинками чи окремими сиротинцями. *Все, що робиться конфесіями на ниві благодійництва – фактично є результатом їхньої власної громадської ініціативи. Чітко прослідковується відсутність системного і глибоко продуманого співробітництва у даному напрямку між віросповідними спільнотами та державними інституціями. Досить влучно з цього приводу свого часу висловився римо-католицький єпископ Станіслав Широкоградюк: “Сьогодні дуже важко порівнювати благодійництво в Україні з роботою відповідних організацій за кордоном. І проблема не тільки в ментальності. Якщо сьогодні в Україні хтось захоче зайнятися благодійною діяльністю, то він зустрінеться з дуже великою низкою проблем і “підводних каменів”... А враження складається таке, що держава зовсім не зацікавлена у заохочуванні надання допомоги своїм же співгромадянам”²⁴³.*

Безумовно, наявні й інші причини, котрі перешкоджають конфесіям на повну потужність використовувати наявний у їхньому розпорядженні соціальний потенціал.

Дається взнаки також *відносно повільна адаптація конфесій до нових соціальних реалій*. Далеко не усі релігійні організації зуміли виробити теологію посттоталітарного служіння. Деякі Церкви і деномінації, опинившись у принципово нових суспільно-політичних реаліях, не маючи досвіду служіння в умовах культурного і конфесійного розмаїття, вимушені шукати передовсім відповіді на питання, пов'язані з власним виживанням, збереженням національної ідентичності, протистоянням зарубіжним релігійним рухам.

Очевидною є *незавершеність оформлення конфесійної архітекτονіки українського суспільства*. Цей процес продовжує тривати. Його специфіка

242 Декларация о содействии диалогу и взаимопониманию между религиями и цивилизациями, принятая на Всемирной конференции, которая состоялась 26-28 октября 2007 года в Охриде, Республика Македония [Текст] // Релігійна свобода: Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Науковий щорічник. Випуск 12. – К., 2007. – С. 200.

243 Цит. за: Гаврілова Н. Урізноманітнення виявів соціального служіння релігійних спільнот // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 48. – С. 75.

визначається завданнями, які стоять перед тими чи іншими релігійними спільнотами. Конфесійна палітра країни з року в рік розширюється за рахунок появи на ній окремих різновидів новітніх рухів або нетрадиційних для України течій, що стикаються з труднощами укорінення в суспільний ландшафт загалом. Традиційні Церкви, здобувши, як правило, визнання і домінування у певному регіоні (регіонах), прагнуть розширити свою географію на локальних рівнях. В обох випадках наявні серйозні перешкоди.

Не можна не оминати увагою також *конфліктність міжконфесійних та міжцерковних взаємин*. Протистояння спостерігаються між спільнотами одного віросповідання, між спільнотами різних віросповідань. Найчастіше непорозуміння обумовлені майновими і територіальними претензіями, атмосферою конкуренції, різновекторними політичними симпатіями суб'єктів конфлікту. У будь-якому випадку напруження у міжконфесійних відносинах не дозволяє сторонам належним чином спрямовувати діяльну енергію у конструктивне русло.

Наприклад, проблема взаємодії Церков, релігійних організацій та світської школи набула широкого розголосу на початку 90-х років ХХ століття й з того часу активно дискутується в українському суспільстві. *Проблема складна, неоднозначна та суперечлива. Ні в середовищі експертів, ні серед політиків та законодавців, ні на рівні громадської думки не спостерігається одностайності стосовно її розуміння.*

Багатоаспектність питання, його обговорення у достатньо представницькому форматі закономірно продукує цілий спектр несхожих одна на одну точок зору, позицій, інтерпретацій. Традиційні Церкви, приміром, виступають за поглиблене зближення духовної і світської освіти, котре не виключає фінансової підтримки з боку держави освітніх програм, курсів, ініційованих конфесіями, і навіть бюджетного утримання служителів релігійних організацій. Трапляється, що окремі функціонери від релігії вдаються до відверто клерикальних заяв, вимагаючи привести навчальні програми, затверджені Міністерством освіти і науки України, у відповідність з теологічною доктриною креаціонізму. При цьому ще й лунають погрози на кшталт: “Якщо нас не пустять у школу через парадний вхід, ми знайдемо запасні двері”²⁴⁴.

Не спостерігається одностайності поглядів на проблему також у світському середовищі. Скажімо, другий Президент України Л. Кучма ще на початку 1999 року під час зустрічі з керівниками релігійних організацій резюмував: “Сьогодні суспільство більшою мірою готове до того, щоб у школі викладався Закон Божий, я чогось у цьому переконаний”²⁴⁵. Наступний глава Української держави В. Ющенко перевів міркування свого попередника у практичну площину.

Натомість виснування науковців стосовно введення релігійної складової у навчально-виховний процес показують, що це не узгоджується із положеннями та нормами чинного законодавства України в частині дотримання принципів

244 Цит. за: Закович М. М. Релігійна освіта у соціальних концепціях християнських церков України. // Наукові записки: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. №14. – К., 2004. – С. 81-94.

245 Кочан Н. Відокремлення школи від церкви в координатах відкритого суспільства // Людина і світ. – 2000. – № 9. – С. 44-48.

стосовно відокремлення школи від Церкви, світськості освіти та її незалежності від релігійних організацій²⁴⁶.

Отже, проблему інкорпорації релігійної складової у національну освітню систему врегульовано лише частково – та й то здебільшого шляхом самоорганізації спільноти. Залишається ще достатньо моментів, які потребують свого вирішення, зокрема питання правового характеру.

Наступний важливий момент – це розходження в інтерпретації ч. 3 ст. 35 Конституції України, котра санкціонує відокремленість Церков і релігійних організацій від держави, а школи від Церкви, між двома профільними законодавчими актами. Так, ст. 9 Закону України “Про вищу освіту” стверджує, що **навчальні заклади в Україні незалежно від форм власності відокремлені від Церкви (релігійних організацій), мають світський характер**, крім навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями. У той же самий час ч. 1 ст. 6 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” наголошує, що **державна система освіти в Україні відокремлена від Церкви (релігійних організацій), має світський характер.**

Подібне різночитання законодавчої норми відкриває прямий шлях до зловживань і спекуляцій. Адже фактично дії будь-якого суб’єкта правовідносин можуть бути визнані як правочинними, так і протиправними в залежності від послуговування тим чи іншим документом.

Доречно звернути також увагу на методологічний аспект проблеми включення релігійної компоненти у навчально-виховний процес. Насамперед йдеться про спектр так званих дисциплін морально-духовного спрямування, який видається доволі протяжним і громіздким. Він включає в себе і “Християнську етику”, і “Основи християнської моралі”, і “Етику: духовні засади”, і “Основи православної культури”, і “Основи мусульманської культури Криму”, і “Християнську етику в українській культурі”. Цей перелік не вичерпний, залишається відкритим для доповнення потенційними курсами з вивчення історії, догматики, культу, моральних приписів відомих в Україні релігійних течій. *Навіть неповністю озвучене вище розмаїття предметів, особливо у сучасних умовах світоглядного хаосу, здатне дезорієнтувати фахівців, не говорячи вже про потенційну слухацьку аудиторію – дітей та їхніх батьків.*

Контент-аналіз навчальних програм, зокрема з “Християнської етики” та “Основ православної культури”, доповнений анонсом стосовно світської платформи їхнього викладання дає можливість дійти висновку, що раціонально систематизувати відповідний інформативний матеріал в межах уніфікованої дисципліни. *Такою дисципліною зі статусом загальнообов’язкової у середній школі цілком могла би стати “Порівняльна історія релігій”.*

За розмовами про викладання “Християнської етики”, включення богослов’я до корпусу академічної науки спостерігається згортання присутності релігієзнавства у вищій школі. В деяких вузах спеціальність “релігієзнавство” ліквідується, а нормативний курс з відповідної дисципліни

246 Шуба О., Базар-Налисник О., Онопченко В. Проблема зближення школи і церкви в контексті сучасних міжконфесійних відносин. // Релігійна свобода: Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Науковий щорічник. Випуск 12. – К., 2007. – С. 167-171.

замінюється варіативним, що в перспективі не виключає його заміщення іншими предметами. Тенденція виглядає небезпечною на фоні зростання релігійної некомпетентності громадян, на чому неодноразово наголошувала ПАРЄ.

І, нарешті, останнє, на чому хотілося б наголосити. *Риторика навколо зближення світської школи і релігії є надто претензійною з боку суб'єктів конфесійного простору.* Церкви і деномінації, представляючи викладання так званих дисциплін морально-духовного спрямування як один з дієвих засобів порятунку українського суспільства від духовної стагнації, вимагають видання підручників з означених предметів за бюджетні кошти, прагнуть урівняти в правах і соціальних гарантіях студентів, викладачів та працівників духовної системи освіти з аналогічними категоріями, задіяними у світській школі. Водночас вони роблять усе можливе, щоби не допустити у своє середовище для оцінки якості навчального процесу державних чи взагалі громадських світських експертів, науковців і педагогів. Тим самим порушується принцип взаємної відкритості. *В умовах поступу громадянського суспільства релігійні організації прагнуть залишитися “закритими акціонерними товариствами” з доступом тільки для обраних.*

Однак такий сценарій неприйнятний, коли Українська Держава і конфесії визначилися з курсом на формування партнерської моделі взаємовідносин, що передбачає, як зазначено у Посланні Президента України до Верховної Ради України: «...Забезпечення викладання з вересня 2011 року у вищих навчальних закладах усіх форм власності академічного релігієзнавства як нормативної філософської дисципліни»²⁴⁷.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що в контексті морально-психологічної, духовної, патріотичної підготовки особового складу різних армійських формувань чільне місце відводиться питанням релігійної опіки, котра реалізується через інститут військових капеланів. Скажімо, у “Єдиному військово-дисциплінарному кодексі збройних сил США” говориться: “...командири усіх ступенів повинні суворо стежити за тим, як проводиться виховання їх підлеглих, звертаючи особливу увагу на релігійне виховання. Особи, які виявляють неповагу до релігії або гальмують проведення цієї діяльності, повинні притягуватися до суворої відповідальності”²⁴⁸.

Така принциповість у відстоюванні права на свободу совісті виправдана, адже *релігійна просвіта серед особового складу розглядається сучасними військовими спеціалістами як одна із форм пом'якшення психологічної напруги, пов'язаної з функціонуванням складної армійської системи. Загалом капелани виконують подвійну функцію – забезпечують реалізацію військовослужбовцями їхніх релігійних потреб, а також консультують командирів з питань морально-психологічного стану військ.* Інститут військового священства успішно функціонує у США, Канаді, Німеччині, Нідерландах тощо.

В Україні багатовікова традиція тісної співпраці Церкви і військової організації була нівельована радянською добою. Набутий досвід у цій сфері

247 Держава та церква: заохочення міжконфесійного діалогу, рівне ставлення держави до різних церков і релігійних конфесій // Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – С. 43.

248 Команда [Текст]. – Денвер: Изд-е Братства офіцерів-християн США, 1992. – С. 19 (30 с.)

значною мірою виявився втраченим. Коли Українська Держава наприкінці ХХ століття проголосила власну незалежність, тема військових капеланів знову актуалізувалася. Однак поновлювати присутність релігійних організацій у війську та інших збройних формуваннях країни фактично довелося з “нуля”.

Рух за відродження релігійної опіки військовослужбовців розпочинався передусім як громадська ініціатива. У 1992 році постала Всеукраїнська громадська організація “Об’єднання християн-військовослужбовців України”. У її лавах перебувають діючі військові, офіцери запасу, члени їхніх родин. За конфесійною ознакою – це здебільшого баптисти, п’ятидесятники, адвентисти, харизмати, є (але у меншій кількості) також православні і греко-католики. Мета організації – об’єднання віруючих військовослужбовців, захист їхніх прав, сприяння утвердженню в Україні військового капеланства²⁴⁹.

Церква долучилася до військово-християнського руху у 1994 році, коли у Львові під час проведення наукового симпозиуму “Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України”, організованого Національним інститутом стратегічних досліджень спільно з Інститутом історії релігії, започаткувала свою роботу Міжцерковна рада з питань душпастирської діяльності у військових формуваннях України.

У 2000 році традиційні українські конфесії прийняли рішення про утворення Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнського військового братства, яке своєю метою поставило не лише домагатись від керівництва держави запровадження інституту капеланства, але й викристалізувати спільний підхід до задоволення духовних потреб своїх вірних. Організація зарекомендувала себе на ниві розробки концептуальних засад військового душпастирювання, підготовки кадрів для капеланської служби, пошуку порозуміння між представниками різних релігійних традицій.

З 2005 року відчутно інтенсифікувалася співпраця релігійних організацій і різних силових структур. Досить плідним в аспекті поглиблення військово-конфесійного співробітництва видався 2008 рік. У червні мало місце підписання угоди про співпрацю між відділом Патріаршої курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України та командуванням ВМС ЗСУ в ділянці забезпечення душпастирської опіки особового складу ВМС. Аналогічний документ, тільки з УПЦ КП, керівництво ВМС підписало наступного місяця. Інший момент – підписання 10 листопада 2008 року Меморандуму про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗСУ. Підписанти документу – Міністерство оборони України, з одного боку, а з іншого – представники семи релігійних інституцій (УПЦ КП, УГКЦ, УПЦ МП, РКЦ, УАПЦ, ВСОЄХБ, ДУМУ).

У березні 2009 року тодішній глава оборонного відомства Ю. Єхануров підписав наказ “Про затвердження Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України”. За час свого існування Рада підготувала проект Концепції душпастирської опіки у Збройних силах України та ініціює якомога швидше запровадження інституту капеланства.

Ідею введення служби військових священиків в армії підтримує також чинний міністр оборони М. Єжель. Не залишається дана проблема поза увагою і

---

249 Коханчук Р. Перспективи становлення військового капеланства [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.kapelanstvo.org.ua/history/> – Назва з екрану.

Глави Української Держави. 7 лютого 2011 року Президент України В. Янукович доручив Кабінету Міністрів України “опрацювати питання щодо створення у Збройних Силах України, інших, утворених відповідно до законів України військових формуваннях, умов для реалізації військовослужбовцями права на свободу віросповідання, в тому числі участі у богослужіннях і виконанні релігійних обрядів, а також щодо духовної опіки військовослужбовців та внести в установленому порядку відповідні пропозиції”²⁵⁰. Конкретні пропозиції Уряд має надати Главі Держави до травня поточного року.

Доречно наголосити, що *кожна конфесія на місцях прагне вирішувати питання душпастирської опіки силових структур у міру наявних в неї можливостей*. На території окремих військових частин і містечок споруджені храми та каплички. Це дозволяє регулярно здійснювати різного роду відправи, проводити заняття з катехизису. Священнослужителі залучаються до урочистостей з нагоди складання присяги молодими воїнами. Вони часто присутні на призивних пунктах. Релігійні організації займаються комплектуванням військових бібліотек відповідною літературою, організацією екскурсій і прощ до святих місць тощо. Церкви делегували своїх представників у статусі капеланів до складу українських військових контингентів, котрі брали участь у миротворчих акціях у Косово та Іраку.

Насиченість і масштаби військово-конфесійного співробітництва спонукають до думки про ефективність та достатню розвиненість системи релігійної опіки особового складу воєнізованих формувань. *Насправді ж за громіздким фактажем у сфері військового душпастирювання простежується ряд проблем.*

По-перше, хоча взаємодія держави з релігійними організаціями у царині духовної опіки військовослужбовців проходить доволі активно, *Україна залишається однією з не багатьох країн, де інститут капеланства законодавчо не врегульований. Відповідальність за таку ситуацію несуть як органи влади, так і конфесії*. З боку керівництва Української Держави відсутнє стратегування щодо ролі релігійної опіки силових структур, часто має місце послуговування радянськими ідеологічними стереотипами в оцінці даного феномену. Іншими словами, *інститут військового духовництва ще не розглядається як інструмент державної соціальної політики в армії, що, скажімо, прийнято у США, Німеччині чи Канаді*. З боку Церков і деномінацій ключовим мотивом зайняття душпастирством у війську залишається бажання розширити власний суспільний вплив, що відсуває на сторонній план питання якості подібної діяльності.

По-друге, якщо орієнтуватися на західноєвропейські чи північноамериканські стандарти військового капеланства, то складається враження, що *на вітчизняному ґрунті реалізується модель своєрідної військової катехизації*. Для такого припущення наявні підстави. Наприклад, у більшості зарубіжних країн капелан – це не тільки священник, але й воїн. Він повинен мати академічну освіту університетського рівня, щонайменше ступінь магістра з

---

250 Президент Янукович доручив створити умови для реалізації військовослужбовцями права на свободу віросповідання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/40864/ – Назва з екрану.

богослов'я, певні інтелектуальні, моральні, духовні і психологічні кваліфікації, контракт на військову службу. Окрім того, необхідно пройти підготовку у спеціальних військових закладах, не говорячи вже про володіння добрим здоров'ям і гарними фізичними даними. В українських реаліях більшість з тих, хто виконує функції військового капелана, означеним критеріям не відповідають. *Їхнє основне завдання – відправа богослужінь, ознайомлення особового складу зі Словом Божим, а також певне “декорування” урочистих заходів у військових частинах.*

По-третє, в Україні розбудова інституту військових капеланів здебільшого розглядається як самодостатній процес, без сув'язі з реформуванням ЗСУ. *Подібний погляд хибний і призводить до двох ілюзій: 1) підготовкою капеланів цілком можуть займатися релігійні організації; 2) запровадження військового священства – справа одного дня.* В дійсності ситуація зовсім інша. Функціонування капеланських служб неможливе без врахування тенденцій розвитку військових формувань. Оскільки здійснення реальних реформ в армії – складна і тривала процедура (іспанські фахівці, приміром, пропонують своєму урядові термін 10-15 років. Американські експерти визначають для ВМС – 7 років, для ВПС – 10 і для сухопутних військ – 13 років), то налагодження ефективної роботи з релігійної опіки силових структур також потребує часу.

По-четверте, інститут військового священства – маловідомий феномен для широкого суспільного загалу. *Ні з боку влади, ні з боку самих конфесій не приділяється належна увага інформуванню громадськості стосовно суті та специфіки діяльності капеланів в координатах українського соціуму.*

По-п'яте, проект Концепції душпастирської опіки у Збройних силах України, підготовлений Радою у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України, досить поверховий. *Документ потребує серйозного доопрацювання в різних аспектах: має бути доповнений і деталізований перелік основних понять і термінів; повинне бути чітко прописане адміністрування взаємин між військовими формуваннями і релігійними організаціями; визначені критерії, за якими відбувається зарахування на посаду військового капелана; окреслені питання фінансового характеру тощо.*

Вплив конфесійних чинників на розвиток української культури залишається обмеженим, а іноді й суперечливим внаслідок загальної секуляризації українського суспільства, різних цивілізаційних орієнтацій українських церков та релігійних організацій. Культуротворча активність віросповідних спільнот також багато в чому визначається їхньою вкоріненістю у культурно-історичний ландшафт країни, наявністю у них організаційних, матеріально-фінансових, інтелектуальних ресурсів тощо.

Означені вище та ряд інших масштабних проблем показують нагальну необхідність постійного фахового вивчення впливу релігії на демократичний поступ Української нації в новітню добу. Цим мала б зайнятися фахова спеціальна релігієзнавча наукова інституція. Відтак це актуалізує потребу розбудови Відділення релігієзнавства ІФ НАН України у повномасштабний академічний Інститут релігієзнавства у складі НАН України.